

ЛІРИЧНІ АВТОПОРТРЕТИ ПОЕТІВ “НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ”

Проаналізовано вірші поетів “ню-йоркської групи” із заголовком “Автопортрет” й авторським художнім самовираженням. Охарактеризовано поетичні засоби творчого самоосягнення автора.

Ключові слова: автопортрет, заголовок, самовираження, особистість.

Hmelyuk M. Lyric Self-Portraits of Poets of “New York Group”. There are poems of New York`s group of poets with a headline “Self – Portrait” and author`s self-expressions of art, which are analyzed in article. The poetical means of author`s creative self – achievement are also considered in this article.

Key words: self – portrait, headline, self – expression, personality.

У складі біографічних жанрів (автобіографії, сповіді, щоденники, мемуари) літературний автопортрет не є надто поширеним. Його появу й популяризацію упевнено можна пов’язати з діаспорою, а згодом – постмодерною лірикою. Цей жанр виростає з авторської відваги експериментувати невичерпними ресурсами мови, з потреби бути самим собою і поширює можливості взаємодії з читачем. До нього зверталися П. Карманський, С. Гординський, Ю. Тарнавський, В. Лесич, П. Килина. Модифікації автопортретів знаходимо у творчості В. Стуса, М. Матіос, С. Йовенко.

Не всі, хто наділені мистецьким хистом, поспішають розпізнавати чи вирізняти себе серед інших і закарбовувати свій образ на папері чи полотні, хоч у кожному творі присутній автор.

Особливу увагу до творів привертають заголовки, які, ущільнено мотивуючи авторські настанови, розгортають у читацькій уяві цікаві художні обшири. “Заголовок і текст пов’язані між собою тісними смисловими та архітектонічними зв’язками, які й не допускають їхнього цілковитого відриву один від одного.

«Сам заголовок можна розглядати як згорнений текст, якому властиві всі ознаки, форми та функції текстової реальності»,— зазначає в літературознавчих дослідженнях М. Челецька [4, 87]. Саме на основі цих міркувань вірші з авторським означенням у заголовку “Автопортрет” можна вважати творчим жанром, у якому поети схильні повніше та яскравіше розкривати індивідуальність, власні вартості.

В естетичних пошуках і знахідках поетів “ню-йоркської групи” автопортрет – це нова художня модель, яка утвердила закономірну потребу ускладнення творчості та новаторства, бажання власного авторського голосу бути почутим.

Уся творчість Ю. Тарнавського зосереджено зацікавлена людиною і її світом. Поетові вдається виразити самого себе, що, на думку М. Бахтіна, “означає зробити себе об’єктом для іншого і для себе самого «дійсність свідомості»” [1, 320].

У вірші “Я” ми не бачимо, звичайно, Ю. Тарнавського, який написав його, а тільки сприймаємо, відчуваємо одкровення особистості. Образ автора це незвичайний образ, він вимірюється ставленням автора до самого себе, яке є надзвичайно складним. У художньому тексті авторський образ подається цілою системою знаків чи символів, інтонацій.

Із поезії “Автопортрет” Ю. Тарнавський постає як тонкий спостерігач, як шукач самої серцевини, самої глибини людини. Автор змальовує зовнішність ліричного героя і виражає його внутрішні імпульси, душевні стани. Суттєвою рисою автопортретних верлібрових віршів Ю. Тарнавського є те, що ліричний герой невіддільний від реальності, у якій він перебуває й виступає її частиною. Порівняємо:

*Але коли ніч
і коли пече мозок,
що мені робити?
– коли б я вмів ходити на голові,
я ходив би.
“Я”*

*Твоє лице
заболочене ніччю,
усмішки павутиння
у кутиках уст.*

“Автопортрет”

І в питальних, і в описових інтонаціях поет висловлює творчий неспокій, уміння знаходити особисті теми для віршів. Відчувається впертий пошук метонімічних подібностей, сутності речей і людини, потреба писати. Ліричні автопортрети, сповідне есе “Босоніж додому” Ю. Тарнавського розкривають у всій багатоманітності творчу індивідуальність автора. Змістова завершеність автопортретів Ю. Тарнавського полягає в співіснуванні контрастів: “я” омріяний і “я” реальний, “я” миттєвий і “я повсякчасний”.

Звернення діаспорної літератури до змістоформи автопортрета можна пояснити прагненням українських поетів до самоопанування,

самопізнання в іншому незвичному середовищі. Так, у вірші “Автопортрет” В. Лесича відображається експресіоністичний драматизм особистої долі. Перед читачем постає *“незамітна людина, що за щастям кудись іде, чогось шукає...”*. Твір написаний у руслі всієї лірики, у якій розкривається драма людини, завислої між проминальним і вічним. Через прозорість автопортрета проглядається герой у масці та чистий образ автора без карнавального костюма. Про цей вірш можна сказати словами авторитетного літературознавця Б. Бойчука: *“З усієї багатогранності творчості Лесича різко вирисовується два його основні профілі: один елегійний, ліричний і філософський, вдумливий; другий суворий, драматичний і кутастих. Але ці контрастні, з першого погляду, властивості одночасно творять подиву гідну цілісність”* [2; 40].

Жіночі автопортрети поетів “нью-йоркської групи” більш вражальні, оригінальніші за змістом, ніж чоловічі. Їм притаманна та плідна самобутність, яка бажає перегнати інших і дійти глибше від них у суть справи. Жінки-письменниці у творчості не відхиляють бажання когось наслідувати, якщо хтось є правдивим зразком, вони не вирізняються задля самого вирізнення. Патриція Нель Воррон, вийшовши заміж за Ю. Тарнавського, у неймовірнім темпі оволоділа українською мовою і почала писати вірші під псевдонімом Патриція Килина.

Автобіографізмом внутрішнього чуття позначений її поетичний цикл *“З мінівіршів”*. Поезія *“Автопортрет, зроблений лазером”* – це справжнє живописне змалювання свого “я” від буття до бажання безсмертності: шлях від синього до червоного. Усі душевні стани й переживання ліричної героїні знаходять виявляються в кольорах: *“червона спрага, помаранчовий жах, жовта уява, зелена розпач, та синя пам’ять, і може фіолетна смерть”*. Творчість Патриції Килини літературна критика називає *“поезією в дослівному розумінні цього терміна”* [2; 218].

Е. Андіївська заналізовується своєю зовнішністю: облюбвана зачіска, ліричний профіль. Поетеса також запам’ятовується цілком новими й несхожими на творчість інших поетів віршами. Це цікаві сюрреалістичні твори, які до філософських глибин розкривають особисте світовідчуття та неповторність візій:

Із серця власного бере розгін

*Дорога, яка – горами – в нікуди.
І порожнечі тільки тиші кедри.*

Віршем, який найбільше відповідає дефініції жанру ліричного автопортрета, у творчості Е. Андієвської можемо вважати “Щодо переваг іншої статі” зі збірки “Наука про землю”. За змістом – це авторська сутність і прозріння, неповторна мандрівка “від себе до себе”. Записаний силабо-тонічним віршем автопортрет Е. Андієвської відтворює авторські творчі потенційні межі, утворюючи м’яку ліричну інтонацію. Учувається задушевність, проглядається самоіронія, упізнається майстерність. Неповні оригінальні різнорідні рими, запитання й оклики створюють граціозність тексту. Вимальовується портрет у самопізнанні, самовираженні, саморозкритті.

Е. Андієвська інша як жінка і митець. Вона сповідує вселюдське й теми своєї творчості вкладає в загальнолюдський контекст. Змінюються ролі, маски, актор залишається тим самим. Змінюються обставини, підлягають змінам види діяльності, особистість залишається. Єдина художня якість, яка зберігається, – це власний світ. Стилі змінюються, особистість, яка, хоч би одним кроком вийшла поза межі пересічності, йде шляхом внутрішньої досконалості, яку виражає у творчості.

Своїми поетичними спробами вималювати автопортрет Е. Андієвська виражає невичерпність художньої уяви, утілює високу мрію й мистецьку правду, висловлену якомсь у листі Лесі Українки до М. Косача від 25 лютого 1891 р.: “... в літературі мають вартість портрети, а не фотографії (розумієш різницю?), що без «видумки» нема літератури, що справді реальним описом можна назвати тільки той, що ставить ярку, виразну картину перед очі читача” [3, 71–72].

Хоч кількісний показник автопортретів в українському літературному процесі незначений, однак у літературознавстві проблема екзистенціалізму, самовтілення митця піддається аналізу. О. Шупта-В’язовська здійснила своєрідну інтерпретацію тих віршів Т. Шевченка, які будуться на колізії “зустрічі автора з собою”, на психологічній дискурсії [5]. Такі поезії виходять поза межі усталеної літературної творчості. Якщо жанри визначаються історичними суспільними ситуаціями, національними своєрідностями, то ліричні автопортрети поетів “нью-йоркської групи” викликані обставинами, у які потрапила українська людина в ХХ столітті. Автопортрети можна розцінювати

не як самовтішання чи витворення ілюзій, а як самокритичне врахування особистих рис вдачі в поєднанні зі своїм двійником чи безлічі інших “я”, що існують у довіллі. Вірші-автопортрети також не є психоаналітичними сповідями, це власний тон, власні ритмічні межі, свій поетичний синтаксис, це певний момент творчого самоосягнення, який володіє якостями, принципово не схоплюваними жодною кінематографічною фіксацією.

Літературний автопортрет, як і живописний, має значні можливості для вираження духовних станів, глибинного чуття в авторському самопроникненні. Цікаво, що в ліричних автопортретах автори ігнорують часові ознаки, однак у цих текстах письменник найбільш органічний та адекватний собі, найбільш артистичний. Ліричні автопортрети – рідкісний пласт української літератури, який яскраво виражає внутрішню і зовнішню сутність автора, нагадуючи, що справжня поезія у всі часи є модерною та самобутньою. Гра фантазії споріднює різні види мистецтва, створює підґрунтя для розвитку їх стосунків, синтезу й водночас зберігає специфічні видові особливості.

Література

1. Бахтін М. Проблема тексту в лінгвістиці, філології та інших гуманітарних наук // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької.– Л.: Літопис, 1996.– С. 318–322.
2. Поза традиції. Антологія української модерної поезії в діаспорі / Упоряд. Б. Бойчук.– К.; Торонто; Едмонтон; Оттава, 1993.– 473 с.
3. Українка Леся. Зібр. тв.: У 12 т.– К.: Наук. думка, 1979.– Т. 10.
4. Челецька М. Центри тяжіння заголовка у поетичному тексті: горизонти автора і читача (на матеріалі творів І. Франка) // Наративні виміри літератури // Матеріали міжнар. конф. з наратології.– Т., 2005.– Вип. 16.– С. 87–93.
5. Шупта-В'язовська О. Зустріч митця із собою // Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах.– 2006.– № 1.– С. 104–107.

УДК 821.161.2(092)

Ольга Яблонська

ПРОБЛЕМА СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ В УКРАЇНСЬКОМУ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВІ